

**Охріменко Л.С.,**  
аспірант  
(Полтавський національний  
педагогічний університет  
імені В. Г. Короленка)

### **ТРАДИЦІЙНИЙ ОРНАМЕНТ НА ВИШИТИХ ЧОЛОВІЧИХ СОРОЧКАХ ПОЛТАВЩИНИ**

Декоративно-прикладна творчість є підґрунтям і основою кожної національної культури. Саме воно об'єднує всі види художньої та творчої діяльності кожного народу. У культурі кожного народу декоративно-прикладна творчість є складним та багатограним. Це дуже глибоке і широке поняття. А все завдяки тому, що обіймає багато різновидів обробки матеріалів. Це столярство, вишивка, кераміка та ще багато інших. Вишивка – один з видів декоративно-прикладної творчості.

Українська вишивка – це «молитва без слів», а сама вишиванка – це є оберіг людини. Це духовний символ українського народу, рідного краю, батьківської оселі, тепла материнських рук. Святе покривання, яке найближче до тіла – це, звісно, своя сорочка. «Народитися в сорочці» – значить, бути щасливим у житті. Тому сорочка – це не лише частина нашого гардеробу, а певна закодована сукупність сорока божественних енергій, що творять довершену та гармонійну долю людини.

Українська вишита сорочка здавна в Україні служила як прикрасою, так і оберегом. Таємничою мовою вишивки вона передавала безліч побажань для сімейного благополуччя та щастя людини, яка її одягала. Слідуючи старослов'янським традиціям, чужу вишиванку одягати не слід, бо вважається, що таким чином можна «перебрати» на себе чужу долю. Вишивкою-оберегом вишивалися воріт, манжети, поділ і розріз горловини. Орнамента народного вбрання за давніх часів була своєрідним письмом. За ним прочитували все про власника одягу – з якого роду, його соціальний та сімейний стан. Символіка вишивки на тканинах, зокрема на одязі, зберігає, нарівні з глибокою архаїкою, також і відображення тих процесів, які відбувалися в етнічній культурі українців та в українському суспільстві впродовж останніх кількох століть.

Кожен регіон мав свою традиційну техніку. Техніка Харківської області має дуже багато загального з формами вишивки, що установилися в центральних областях України, але їй властиві і зовсім своєрідні поліхромні орнаменти, створювані напівхрестиком або хрестиком. Ці орнаменти вишивають переважно грубою ниткою, внаслідок чого візерунки створюють враження рельєфних.

Вишивки Полісся – прості й чіткі по композиції. Ромбоподібна лінія геометричного візерунка повторюється кілька разів. Вишивка червоною ниткою по біло-сірому тлу льняної тканини – графічно чітка. Своєрідною вишивкою здавна славилася Волинь. Візерунки геометричні, чіткі і прості по композиції. Чіткість ритму підсилюється однобарвністю вишивок, виконаних червоною ниткою на білій-сірій тканині. Вишивки північної Волині вражають своєю вишуканою простотою. У південних районах області переважають рослинні мотиви. Для Чернігівської області характерні білі вишивки. Геометричний або рослинний орнамент вишивається білими нитками або ж із украленням червоного і чорного. Виконується дуже дрібними стібками, що нагадує бісерні вишивки, характерні для чернігівських сорочок.

Вишивкам Київщини властивий рослинно-геометризований орнамент зі стилізованими гронами винограду, кольором хмелю чи восьмипелюстковими розетками, ромбами, квадратами. Основні кольори вишивок Київщини – білий, коралово-червоний, відтінений чорний. У південних областях України техніка вишивки має багато загального з устояними формами центральних районів, однак їй властиві і цілком своєрідні поліхромні орнаменти, виконувані напівхрестиком або хрестиком.

Для подільських сорочок характерні барвистість і розмаїтість швів. Типовим є мережка «павучками», якою примережують вставки на рукави, клинці. Використовується і кольорова мережка – «шабак». В орнаментах подільських вишивок переважає один колір – чорний з великим або меншим украленням червоного, синього, жовтого або зеленого. Найбільш поширені одноколірні (червоні і чорні) вишиванки, рідше – двох- і триколірні. На півдні Тернопільської області типовою є вишивка бавовняними нитками зі згущеними стібками: окремі елементи обводяться кольоровими нитками,

що забезпечує високий рельєф і колірний ефект. Такі вишивки розміщують уздовж усього рукава повздовжніми або скошеними смугами від полочки до краю рукава.

Велике багатство технік вишивання характерно для Вінницької області: низь, хрестик, вишивка розписом, настилання, верхошов (верхоплут), зерновий висновок, вирізування; різноманітні види чорних, білих і кольорових мережок. Поряд з основними швами застосовуються і допоміжні – вишивка розписом, шов «уперед голкою», контурні шви, якими обрамляють і з'єднують окремі елементи композиції.

Характерною рисою етнографічного району Карпат і Прикарпаття є велика кількість окремих частин регіону зі своїм колоритом. Кожне село відрізняється від інших своєрідністю вишивки, багатством орнаменту і неповторністю квітів.

У народній вишивці Львівської області використовуються різноманітні типи візерунків. У південних районах орнамент вишивок геометричний, біле тло не заповнюється, що додає візерункам прозорість і легкість. На Буковині крім рослинних і геометричних мотивів користуються зооморфною, вишиваною гладдю (білою), дрібним хрестиком, штапівкою, крученим швом.

Вишивальний матеріал – бісер, шовк, вовна, срібні і золоті нитки, металеві блискітки. Гуцульські вишивки характеризуються розмаїтістю геометричних і рослинних візерунків, безліччю композицій, багатством сполучень квітів, головним чином червоного з жовтий і зеленим, причому домінує червоний колір. Два або три відтінки жовтого кольору прояснюють вишивку і додають їй золотавий відблиск. Для вишивок Закарпаття характерним є мотив зигзаг («кривуля») у різних техніках виконання. Колірна гама вишивок досить широка: червоний сполучається з чорним (при цьому виділяється один колір – чорний або червоний), застосовуються як білий, так і багатобарвний орнаменти.

Найбільш поширеним в Україні є так званий полтавський тип сорочки. Особливість полтавської вишивки – з'єднання рослинного і геометричного орнаментів. На полтавських сорочках вишивали квіти, які росли в цій місцевості, звідси й назва візерунків – «барвінок», «хмелько», «морока», «курчаний брід», «зозулька». Жіночі вишиванки прикрашалися переважно рослинними елементами. Популярним орнаментом полтавських

майстринь також є «гілка» і «Ламане дерево». В основу геометричних композицій входять найпростіші фігури: коса і прямий хрест, квадрат, ромб, трикутник, зіркові мотиви. Однак, їх комбінації в різних з'єднаннях створюють розмаїтість і велику кількість варіантів композицій. За рахунок використання безлічі різних технік, якими прикрашають скатертини, наволочки, вишиванки досягається множинність мотивів.

Класичною технікою Полтавської області є «лиштва», або «лечительная гладь», якій властивий точний математичний розрахунок. Відома величезна кількість візерунків, вишитих «лиштвою». Це лиштва «клінцевая», «човнікова», «хмельова», «снежкова», «яблучна», «ключова». Поєднання цих мотивів створюють унікальні мініатюри.

Відомаю на всю Україну стала техніка вишивки, звана полтавської гладдю. Хоча ця техніка насправді спочатку була придумана полтавськими майстринями, сьогодні ж нею активно користуються і в інших регіонах країни. Її особливість полягає в особливій щільності вишивки. Спочатку на полотні малюють візерунок олівцем, а потім паралельно з горизонтальними нитками на тканину накладають стібки так густо, щоб не видно було тканини. Таку техніку переважно використовують для жіночих вишиванок, рушників, скатертин.

Що стосується колірної гамми, то найчастіше використовують нитки ніжно-блакитного, жовтого і білого кольорів. Жіночі та чоловічі вишиванки Полтавщини можна довго розглядати поблизу. Тільки тоді можна зрозуміти всю красу, багатогранність і ювелірність роботи. Наші далекі предки прикрашали свої вироби найпростішими орнаментами. Людина намагалася розібратися, як влаштований світ, знайти пояснення незрозумілому, загадковому, таємничому. Вона прагнула привернути до себе добрі сили природи, а від злих захиститися, і робила вона це за допомогою свого мистецтва.

Сучасний стан нашого суспільства характеризується зростанням етнічної свідомості народу, посиленням його інтересу до вітчизняної історії та культури, до усвідомлення необхідності збереження традиційного народного мистецтва як генофонду його духовності, втрата якого загрожує існуванню самого народу.